

ZAKAR ANDRÁS – VISONTAI-SZABÓ KATALIN*

A családok kialakulása és felbomlása napjainkban

A házasság intézményének válsága ma már a társadalom széles rétegét érinti, ugyanis a párkapcsolatok felénél nagyobb hányada felbomlik. Ez nyilván egyre több gyermeket is érint, mivel egy ilyen jelentős változás a testi és a lelki fejlődésükre egyaránt kedvezőtlen hatást gyakorol. A növekvő számú házassági perek adatai elsősorban a későbbi kapcsolattartás nehézségeit jelzik, amely az érintettek többsége számára folyamatos konfliktusforrást is jelent.

A családot megalapozó férfi-nő kapcsolat ma már nem csak a házasságra korlátozódik, egyre inkább terjednek az egyéb együttélési formák, amelyek a gyermekvállalást, a gyermekekhez való viszonyulást is jelentősen befolyásolják. Ebben a folyamatban a korábbinál jóval több kapcsolat bomlik fel, amelynek következményei alapvető hatást gyakorolnak az érintettek további életútjára.

I. Párkapcsolati formák

A tartós párkapcsolati formák egyre inkább átalakulnak, a mai viszonyok között többnyire a lazább („soft”) változatok kerülnek előtérbe, sokszor meg éppen a hiányzó (szingli, mingli) kapcsolatok fordulnak elő. Ez a tendencia elsősorban a fiatalabb korosztályokból indul ki, amely nyilván kiterjed majd az idősebbekre is.

1. Tartós párkapcsolatok: házasság és élettársi kapcsolat

A statisztikai adatok szerint a válások számának növekedése mellett a házassodási kedv évről évre csökken, főként a 15-30 éves korosztályokban. 1949-ben még mintegy 100.000 házasságot kötöttek, ma már ennek csak a töredékét: 2011-ben 35.812 és 2012-ben 36.161 házasságkötésre került sor. Ezzel szemben 2011-ben 23.335, 2012-ben pedig 21.830 házasságot bontottak fel.¹

* Zakar András, főiskolai tanár, SZTE – Visontai Szabó Katalin, tanársegéd, SZTE

¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd006.html letöltés ideje: 2014.01.22.

Egy 2008-ban végzett kutatás tanúsága szerint a 15-29 éves korosztály több mint 70%-a hajadon vagy nőtlen.² A 2009-ben készült felmérés alapján a 2000-es évekre – a korábbi időszakhoz képest – sok kérdésben megváltozott a társadalom hozzáállása. Ma már csak ritkán kötnek a fiatalok úgy házasságot, hogy előtte nem éltek élettársi kapcsolatban, még terhesség esetén sem tartják szükségesnek a házasságkötést, mert úgy tartják, a gyermeknek mindegy, hogy a szülei házasságban élnek vagy sem. Témánk szempontjából a legjelentősebb változás, hogy a megkérdezettek többsége szerint a boldogtalanná vált házasságokat fel kell bontani, még a gyermekek érdekében sem kell a megromlott kapcsolatokat fenntartani.³ Lehetséges-e, hogy e megváltozott hozzáállásnak ne legyenek komoly társadalmi következményei?

A házasságkötések számának csökkenése már a II. világháborút követően elkezdődött, de néhány intézkedésnek köszönhetően ez a trend hamar megfordult. A probléma csak ez után következett, ugyanis azok a körülmények, amelyek a házasságkötési kedvet fokozták, azok egyúttal a házasságok felbontását is serkentették. A munkanélküliség felszámolása, a nők függetlenedése és tömeges munkába állása, a párválasztási szabadság növekedése, a házasságkötés⁴ és felbontás⁵ feltételeinek könnyítése, mind egymással ellentétes irányban hatottak.

A válások számának növekedéséről szóló kimutatás azért nem tükrözi kellőképpen a valós helyzetet, mert a kilencvenes évek óta egyre nagyobb számban élnek a párok élettársi kapcsolatban, amelyek ugyanúgy felbomolhatnak, mint a házasságok, csak erre nézve nem áll rendelkezésünkre statisztika.

Az élettársi kapcsolatok számának emelkedése azonban nem kompenzálja a házasságkötések számának csökkenését, azaz elmondható, hogy mindenképpen csökkent a tartós párkapcsolatban élők száma. Pedig a házasság, mint intézmény továbbra is rendkívül népszerű a fiatalok többsége körében, még mindig ezt tekintik a legmegfelelőbb, legjobb párkapcsolati formának.⁶ Mégis egyre kevesebben élnek vele.

Az élettársi kapcsolatok fogalma az 1970-es években került be a magyar jogrendszerbe, amely kezdetben csak a bírói gyakorlatban jelent meg, 1977 óta a Polgári Törvénykönyv is tartalmazza.

Az élettársi kapcsolatok egyre fokozódó népszerűsége mögött sokféle ok állhat. 20-30 évvel ezelőtt egyértelműen az idősebb korosztály és az alacsonyabb társadalmi státuszú emberek életformája volt ez a fajta együttélés. Azok a középkorú emberek, akik már túl voltak egy váláson vagy megözvegyültek, szívesebben választották az élettársi kapcsolatot az újabb házasságkötés helyett. Eh-

² BAUER BÉLA: *Magyarországi fiatalok viszonya a családhoz és a gyermekvállaláshoz*. Családi Jog, VIII. évfolyam 3. szám 2010. szeptember, 1-2. p.

³ SZEIBERT ORSOLYA: *Család, gyermek és vagyon a XXI. század elején*. In.: Szeibert Orsolya (szerk.): *Család, gyermek vagyon – a joggyakorlat kihívásai*. HVG Orac, Budapest, 2012. 22–23. pp.

⁴ A házasságkötés minimum korhatárának csökkentése 1950-ben 24-ről 20 éves korra, 1952-ben 18 éves korra.

⁵ Vétkeességi alapról áttérés a „feldúltsági elvre”.

⁶ PONGRÁCZ TIBORNÉ: *A párkapcsolatok jellegzetességei*. In.: *Demográfiai portré*. KSH, 2009. 9. p.

hez – az érzelmi okok mellett – az anyagi megfontolások is hozzájárultak (pl. özvegyi nyugdíjra való jogosultság elveszíthető egy újabb házasságkötéssel). Azok a gyermekek, akik házasságon kívül születtek (1980-ban a gyermekek 7,2%-a, szemben a mai 45-50%-al), legtöbbször nem élettársi kapcsolatban jöttek világra, hanem édesanyjuk egyedülálló, alacsony társadalmi státuszú, kitaszított „megesett lány” volt.⁷ Napjainkban pedig azt tapasztalhatjuk, hogy leginkább a fiatalok körében elterjedt ez a forma. Korábban, amennyiben a fiatalok együtt éltek, azt inkább egyfajta „próbaházasságnak” tekintették, és előbb vagy utóbb (a gyermek érkezésekor mindenképpen) házasságot kötöttek. Emiatt a házasságkötések időpontja kitolódott.⁸ Ma már a fiatalok hosszú távra rendezkednek be, az élettársi kapcsolatot életformának tekintik, nem pedig egy átmeneti állapotnak. Sokat hangoztatják, hogy a „papír nem fontos”, ők nélküle is boldogan élnek. Sok nő számára már az is elegendő, ha a gyermeke apja csupán apai elismerő nyilatkozatot tesz, nem vágyik ennél többre, sokak számára ez a kapcsolat szentesítését jelenti a házasságkötés helyett. Miközben családi állapotuk továbbra is egyedülálló, annak számtalan szociális jogi és mindennapi előnyével együtt. Sokan, akik élettársi kapcsolatban élnek, úgy vélik, hogy az idő múlása vagy a gyermek megszületése „jog-keletkeztető” hatású lehet. Ennek következtében örökölhetnek is párjuk után, illetve jogosultak lehetnek majd özvegyi nyugdíjra is. Ez ugyancsak egyik oka lehet annak, hogy elutasítják a házasságot.

A legtöbbször azért nem kötnek házasságot, mert félnek az elköteleződéstől, illetve még inkább a későbbi válástól. A jelenkori fiatalok szüleinek többsége nagy valószínűséggel elvált, így ők szeretnék magukat megkímélni a számukra kellemetlen tapasztalatokkal terhelt helyzettől. Úgy gondoljuk ez az óvatosság felesleges, mert az elválás nem a bírósági procedura miatt fájdalmas. Amennyiben az élettársak vagyont szereztek az együttélés alatt, vagy gyermekük született, a bírósági eljárás – a vagyonmegosztás és a gyermekelhelyezés miatt – úgyis többnyire elkerülhetetlen, sőt a bizonyítási nehézségek miatt még tovább is tarthat, mint egy hagyományos bontóper.

Sokan azért nem akarnak egy kapcsolatban elköteleződni, mert napjainkban rendkívüli módon felértékelődött a szabadság iránti vágy, és így egyre többen gondolják, hogy a családalapítás az önmegvalósítás útjába áll. Azt nem is feltételezik, hogy éppen a házasságkötés és a gyermekvállalás lehet az ember kiteljesedésének legfőbb kerete. A stabil és a harmonikus társ kapcsolat biztosíthatja leginkább a sikeres szakmai életút nélkülözhetetlen háttérét és az egyéni boldogság szinte kimeríthetetlen és változatosságban felülmúlhatatlan pillanatait.

Elég magas azoknak az aránya is, akik egyszerűen csak belesodródnak az élettársi kapcsolatba. A fiatalok elkezdnek randevúzni, egymásba szeretnek, együtt járnak, összeköltöznek, együtt élnek, esetleg gyermekük is születik, a nő mégis hiába vár a lánykérésre. Ő maga természetesen nem erőlteti a házasságot,

⁷ KISS ÉVA: *Tudományos konferencia a házasságon kívül születések demográfiai, társadalmi és egészségügyi összefüggéseiről*. Magyar Jog, 29. évfolyam 1. szám, 1982. január, 86. p.

⁸ HEGEDŰS ANDREA: *Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében*. SZTE-ÁJTK Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010. 28–31. pp.

hiszen még valaki azt gondolná, hogy nem elég modern felfogású. Aztán végül mindketten megrekednek az élettársi kapcsolatban. Amennyiben ez jól működik, akkor nem is baj, viszont ha valamelyik fél ennél többre vágyik, akkor a kapcsolat könnyen válságba kerülhet. A 2011-es népszámlálási adatok alapján összegezve elmondhatjuk, hogy a 2001-es eredményekhez képest számottevően nőtt a családon kívül és az élettársi kapcsolatban élők száma, továbbá az egyszülős családok aránya, a házasságkötési hajlam mérséklődött, a család stabilitása visszaesett.⁹

2. „Soft” vagy hiányzó párkapcsolatok: szinglik és minglik

Azok, akik nem élnek sem házasságban, sem élettársi kapcsolatban, még nem biztos, hogy valóban magányosak. Az utóbbi évtizedekben egyre inkább elterjedt két új életforma, nevezetesen a szinglik és a minglik életstílusa.

A *szinglik* körébe azok a nők tartoznak, akik húszas-harmincas éveikben járnak, magas iskolai végzettséggel rendelkeznek, munkájukban sikeresek, jó anyagi körülmények között, de egyedül élnek, általában sokat adnak magukra és nagyon fontos számukra a karrier. Az egyedüllét elsősorban tudatos választás részükről, de akadnak, akik csak belesodródnak abba, hogy nincs idejük párkapcsolat kialakítására vagy fenntartására, ezért inkább az alkalmi szexuális kapcsolatokat részesítik előnyben, ebből adódóan a családalapítás nem szerepel a terveik között.

A *minglik*, akik úgynevezett látogató partnerkapcsolatban élnek (LAT= Living Apart Together), szintén nem hajlamosak arra, hogy házasságot kössenek és gyermeket vállaljanak. Ők – annak ellenére, hogy már bőven túl vannak a családalapítás „elvárt” időpontján – csak együtt járnak, akár harminc, negyven, sőt ötven évesen is, és külön élnek úgy, mint tinédzser korukban. Ennek oka lehet saját döntés: így kényelmesebb, vagy kényszer, pl. ha mindkét fél jó állással rendelkezik, nem szeretnék otthagyni, de messze laknak egymástól, s ezért csak hétvégeken, vagy ennél is ritkábban tudnak találkozni.¹⁰

3. Az „elváltak”

Az elváltak sorsa szintén többféleképpen alakulhat a házasság felbontását követően. A legtöbben a nagy csalódás hatására többet nem kötnek házasságot, de ez nem jelenti azt, hogy a hátralévő életükre egyedül maradnak, számukra az élettársi kapcsolat lesz a megfelelő párkapcsolati forma. Akik továbbra is hisznek a házasság intézményében és a kapcsolat kudarcát a rossz választásnak tulajdonítják, inkább újból frigyre fognak lépni. A második házasság vagy nagyon jól sikerül, vagy ugyanazokat a hibákat elkövetve, ugyanúgy váláshoz vezet, mint a korábbi esetben.

⁹ http://www.penzcentrum.hu/karrier/tobb_gyermek_születik_hazassagban_mint_elettarsi_kapcsolatban.1039090.html Interjú Kamarás Ferencsel a KSH főtanácsadójával. Letöltés ideje: 2014.02.01.

¹⁰ PONGRÁCZ 2009, 12. p.

II. A párkapcsolat és a gyermekvállalás összefüggése

A párkapcsolatok átalakulása leginkább a termékenységi mutatók folyamatos romlása miatt tanulságos. Napjainkban az összes párkapcsolati fajta sokkal instabilabb, mint valaha volt, és ez az utódok számának alakulásában is megmutatkozik. Sok esetben a megfelelő társ hiánya akadályozza a gyermekvállalást. A párkapcsolatok fellazulása miatt előreláthatólag nőni fog azoknak a kétgyermekes anyáknak a száma is, akiknek a gyermekei nem egy apától származnak.¹¹ Az ilyen „több gyökerű” család érzelmi koherenciája is sérülékenyebb, mint a hagyományos „konzervatív” alapokon szerveződő családoké.

A gyermektelenség okai között csak 4-5%-ban szerepel a meddőség. Egyre növekszik azoknak a száma, akik úgymond belesodródtak a szituációba, túl sokáig halogatták a családalapítást, végül biológiailag kifutottak az időből.¹² Ez az állítás nem csak az egyedülálló nőkre igaz. Jelen korban egyre jellemzőbb, hogy a házastársak még az első gyermek megszületése előtt elválnak, tehát azok is elodázzák a gyermekvállalást, akiknek elvileg nem kellene.

A gyermektelenség további okaként említhető még az is, ha a házastársak nagyon szeretnék gyermeket, de hosszú időn át nem – akár évek múltával sem – járnak sikerrel. Ugyanakkor ők külön-külön egészségesek, csak egyelőre nem születik gyermekük. Esetükben is gyorsan halad az idő, éppen ezért szinte valamennyien egyre feszültebbekké és csalódottabbakká válnak. Ezért sokan közülük a mesterséges megtermékenyítés rögzös és hosszadalmas útját kénytelenek választani, amelynek eredményeként szerencsére mind többen válhatnak boldog szülőkké. Az szintén gyakori, hogy az első nehezen érkezett gyermek után spontán módon testvér születhet. Ez egyébként hasonlóan alakulhat az örökbefogadott gyermekeknél is. A hosszú ideig tartó bizonytalanságot követően a felhőtlen boldogság sajnos nem minden családban maradandó, sőt éppen a közös küzdelem okozta fáradtság és fásultság el is távolíthatja egymástól a házastársakat, amelynek negatív következményei a gyermeket szintén mélyen érinthetik.

A párkapcsolatok és a gyermekvállalás további speciális esetei fordulhatnak még elő. Így manapság többen az ötven év körül, vagy még azon túl is vállalkoznak további gyermek nemzésére, illetve világra hozatalára. Ebben az esetben az idősebb testvérek – a nagy korkülönbség folytán – szinte már valamennyien felnőttek, akiknek a saját gyermekeik hasonló korúak, akár még idősebbek is lehetnek. Ez az új családtag számára speciális (sokszor egyoldalúan és szélsőségesen kivételezett) helyzetet jelenthet. A másik ugyancsak tipikus párkapcsolati és gyermekvállalási forma, amikor az egyik félnek (vagy mindkettőnek) már van saját gyermeke (akár több is), de közös gyermeket nem terveznek, illetve nem vállalnak. Természetesen előfordulhat az is, hogy a saját gyermekük (gyermekeik) mellé közös gyermeket vállalnak, amely még tovább árnyalhatja a családok helyzetét, s benne nyilván a gyermekek szüleikhez és testvéreikhez, féltestvére-

¹¹ KAPITÁNY BALÁZS–SPÉDER ZSOLT: *Gyermekevállalás*. In: *Demográfiai Portré*, KSH, 2009. 33–34. p.

¹² KAPITÁNY–SPÉDER 2009, 36. p.

ikhez való viszonyát. Amennyiben a szülők közötti kapcsolat megromlik, az jelentősen befolyásolja az érintett kiskorú fiatalok egész további életútját.

Egy közelmúltban készült felmérés tanúsága szerint egyre inkább terjed az akaratlagos gyermektelenség. Ennek oka – amelyre a fiatalok leginkább hivatkoznak – az anyagi nehézségek, a lakásprobléma, a munkakarrier, illetve a gyermekneveléssel járó többletfeladatok.¹³ A felsoroltak következtében 2008-ban a 15-29 éves fiatalok csak 16%-ának volt legalább egy gyermeke.¹⁴ Ehhez hozzátartozik még, hogy minél magasabb egy fiatal iskolai végzettsége, annál alacsonyabb a gyermekvállalási hajlandósága.¹⁵

A társkeresés főleg a magas iskolai végzettségű, magas státuszú nők esetében jelent komoly problémát. Az évezredes hagyományok szerint az a kíváncsú, ha a párkapcsolatban a férfi idősebb, mint a nő, magasabb státuszú, és jobban is keres. Napjainkban ezt egyre nehezebb megvalósítani, mivel a nők vesznek részt mind többben a felsőoktatásban, s így iskolázottságuk folyamatosan emelkedik.

A képet tovább árnyalja az a tény, hogy Magyarországon is megjelent az ifjúsági életszakasz meghosszabbodása, amelyet a nyugati országokban már a 80-as években észleltek. A fiatalok egyre szélesebb körét érinti az ún. „kapunyitási pánik”, amely azzal jár, hogy a fiatalok tartanak a felnőtt élet megkezdésétől, annak időpontját igyekeznek a végletekig kitolni. Ennek érdekében – egymást követően vagy egyidejűleg – több felsőfokú intézményt is látogatnak, amelyeket sokszor el sem végeznek. Mindeközben – mintegy természetesen – a szülői házban élnek tovább. A házasságkötést és a gyermekvállalást pedig, ameddig csak lehet, halogatják.

III. A párkapcsolat felszámolása – a válás

A párkapcsolatok valamilyen oknál fogva az elmúlt fél évszázad során egyre lazábbá váltak, ma már minden második házasság válással végződik, annak ellenére, hogy a házasságkötések száma is jelentősen lecsökkent. A napjainkban egyre inkább terjedő élettársi kapcsolatok sem mutatkoznak tartósabbnak a házasságoknál, és ugyan esetükben nincs szükség bírósági eljárásra a kötelék felbontásához, azonban a gyermek elhelyezése miatt ők úgyszintén kénytelenek bírósághoz fordulni. Bármilyen párkapcsolati formáról is legyen szó, annak megszűnése minden érintettre – leginkább a gyermekekre – komoly terhet ró.

¹³ BAUER BÉLA: *Magyarországi fiatalok viszonya a családhoz és a gyermekvállaláshoz. Családi Jog*, VIII. évfolyam 3. szám 2010. szeptember, 6. és 12. p.

¹⁴ BAUER 2009, 9. p.

¹⁵ 8 általánost végzett anyák 28%-ának, míg a felsőfokú végzettségű anyák 3%-ának volt csak gyermeke a 15-29 éves korosztályokban 2008-ban. In: *Bauer* 2009, 10. p.

I. A válások száma és a lehetséges okok

A II. világháború előtt azért volt sokkal csekélyebb a válások száma,¹⁶ mert sokféle visszatartó tényező külön-külön, együttesen pedig még inkább a házasság felbontása ellen hatott: a házasságot védő társadalmi és erkölcsi szabályok, a közösség rosszállása, az egykeresős családmodell miatti anyagi, gazdasági függetlenség hiánya, az egyedülálló nők reménytelen helyzete, és a magasabb gyermekszám.

Az 1950-es években azonban radikális emelkedés kezdődött a válások terén. 1978 óta a felbontott házasságok száma meghaladja a házasságkötések számát.¹⁷

Lassan évtizedek óta közhelynek számít, hogy a házasságok felbontásának gyakorisága évről évre növekszik, míg a házasságkötések száma csökken.¹⁸ Már az 1980-as években felmerült annak szükségessége, hogy valamit tenni kell ennek megfékezése érdekében, de a törekvések és az esetleges intézkedések ellenére sem javult a statisztika, sőt tovább romlott.¹⁹

Magyarországon 1995 óta kb. 24-25 ezer házasságot bontanak fel évente, de ha figyelembe vesszük, hogy 60 év alatt kevesebb, mint a felére csökkent a házasságkötések száma (80.331-ről 40.842-re), ez rendkívüli növekedést jelent. Amennyiben a jelenlegi tendencia tovább folytatódik, a nők mintegy 60%-a élete során egyszer sem fog házasságot kötni. Alig ötven évvel ezelőtt ez még elképzelhetetlen lett volna.²⁰ A nyolcvanas években 1000 házasságra 346 válás jutott, a kétezres években már 562, ezért mondjuk, hogy ma minden második házasság válással végződik.²¹

A probléma tehát – amely minket elsősorban a gyermekekre gyakorolt hatása miatt érdekel – nem mai keletű. Már a szocializmus időszakában is fejtörést okozott, hogy a „modern társadalomban” a jellemző folyamatok – amelyek jórészt tudatos társadalomformáló törekvések voltak – miért hatottak ily módon a családokra, hogy átalakították azok strukturális sajátosságait és a társadalomban betöltött szerepüket is. A „felszabadulás” előtti időkben a falusi nagycsaládokat a

¹⁶ Budapesten 1900-ban 6327, 1910-ben 8275, 1920-ban 11.677, 1930-ban 10.782 házasságot kötöttek. A házasságkötések számának emelkedésével a válások száma is növekedett: 1900-ban 255, 1910-ben 659, 1920-ban 1538, 1930-ban 1696 házasságot bontottak fel. In: SCHMIDT FERENC: *Az elvált szülők gyermekei*. Franklin Társulat Nyomdája, Budapest, 1934. 11. p.

¹⁷ SZONDI ILDIKÓ: *A házasságkötések és válások számának alakulását követő változások a mai Magyarországon*. In.: Ius et Igitimatio, Tanulmányok Szilbereky Jenő 90. születésnapja tiszteletére, SZTE-ÁJTK, Szeged, 2008. 284. p.

¹⁸ 2003. január 1. és 2013. január 1. között a Szegedi Járásbíróságon 8223 házassági per indult. 1669 gyermekelhelyezési perben 739 egyezség és 334 ítélet született, 596 egyéb módon fejeződött be. 453 gyermekelhelyezés megváltoztatása iránti perben: 192 egyezség, 80 ítélet, 181 egyéb befejezés volt. Kapcsolattartás szabályozása iránti per 206 darab volt, gyermektartás iránti per 3192. A Szegedi Járásbíróságra tíz év alatt érkezett mindösszesen elindult 33325 perből a házasságot, családot érintő perek száma 13.740, amely az összes ügyérkezés 41%-át teszi ki.

¹⁹ Magyarországon 1980-ban a házasságkötések száma még 80.300, 1990-ben 66.400, 2000-ben 48.100, 2007-ben már csak 40.800.

²⁰ SZEIBERT 2012, 21. p.

²¹ A teljes válási arányszám a kétezres években 0,45 körül alakult. In: FÖLDHÁZI ERZSÉBET: *Válás. Demográfiai Pórtér*, KSH, 2009. 19. p.

föld felaprózódásától való félelem, a vagyon egyben tartásának igénye és még az tartotta össze, hogy a vidéki asszonyok körében szégyennek számított a válás. A szocializmus időszakában, miután a házasságkötés anyagi szempontjai eltűntek, megjelentek a valódi szerelmi házasságok, amelyek sokkal könnyebben mentek tönkre, mint a gazdasági érdekek mentén szerveződött frigyek. Az iparosodás következtében pedig a nők munkába állása tovább bomlasztotta a családokat. Hiszen a nő a munkavégzéssel egyszerre lett anyagilag független, és társadalmi kapcsolata is kiszélesedtek. *Kulcsár Kálmán* szerint legfőképpen a nők helyzetének megváltozása okolható a válások egyre emelkedő tendenciája miatt, mert az újfajta társadalmi berendezkedés utat engedett az érzelmek változásának, illetve e változások házasságra gyakorolt hatásának. Mivel időközben a vallásosság is erősen háttérbe szorult, s így az erkölcsi normák kötőereje ugyancsak jelentősen csökkent, a társadalom nagyon hamar megváltoztatta a hozzáállását a váláshoz, ma már egyáltalán nem elítélendő, nem egy szégyellnivaló dolog. A család kisebb lett és ezzel együtt labilisabb is.²²

A hetvenes és a nyolcvanas években a nyugati országok többségében társadalmi evolúcióként üdvözölték a válások számának rohamos növekedését. Úgy tartották, ez annak a jele, hogy a nők végre felszabadultak a házasság kötelékéből, a boldogtalan párok már nem érzik kötelezőnek a házassági esküt, és mindez még a gyermekeknek is sokkal jobb, mert nem kell tovább feszültségben élniük. A kezdeti lelkesedés azonban hamar alábbhagyott, amikor felfigyeltek arra, hogy az egyszülős családban élő gyermekeknek több nehézségük akadt az iskolában, szexuálisan aktívabbak lettek, többen szenvedtek depressziótól, nagyobb valószínűséggel keveredtek bűncselekménybe és használtak élvezeti szereket, tehát egyértelműnek látszott, hogy a válás negatív hatást gyakorolt az érzelmi és lelki fejlődésükre. Később arra a következtetésre jutottak, hogy a családok szerkezetében bekövetkezett változások jelentősen hozzájárultak a társadalmi problémák kialakulásához.²³ Ennek következtében indult el az a folyamat, – mind a nyugati, mind a volt szocialista társadalmakban – hogy válási árvákként kezelik az elvált szülők gyermekeit, minden téren megkülönböztetett figyelmet szentelve nekik, egyúttal kivételezett bánásmódot biztosítva számukra. Ezáltal úgy gondoljuk, hogy sikerült átesni a „ló túlsó oldalára”.

Nem feltétlenül rossz, ha egy régóta nem működő házasságot felbontanak. Sok nő és férfi egészen kivirul és felszabadul, amikor kiszabadul egy olyan viszonyból, amelyet már erőltetettnek, alkalmatlannak vagy megalázónak érzett.²⁴ De meg kell találni az elválásnak azt a módját, amely csak a férfi és a nő hivatalos kapcsolatát szünteti meg, de nem dülja fel egészen a családot, hiszen a szülők továbbra is felelősséggel tartoznak a gyermekük iránt.

Ami bizonyos, hogy a házasságok is egyre instabilabbak: az általunk készített statisztika szerint a házasságban eltöltött idő (a házasságkötéstől a bontókereset

²² KULCSÁR KÁLMÁN: *A család helye és funkciója a modern társadalomban*. In: Lőcsei Pál (szerk.): *Család és házasság a mai magyar társadalomban*, KJK, Budapest, 1971. 15–20. pp.

²³ DOWLING, EMILIA – BARNES, GORELL: *Együttműködés a gyermekkel és szüleikkel a különélés és a válás során*. Coincidencia Kft., Budapest, 2001. 15. p.

²⁴ DOWLING – BARNES 2001, 28. p.

benyújtásáig) átlagosan 12 év volt. A legrövidebb házasság 1 hétig (!),²⁵ a leghosszabb 34 évig tartott. Az országos statisztika szerint a házasságok átlagos tartama 12,5 év.²⁶ Hol van ez már az egy egész életen át tartó házassághoz képest?

Véleményünk szerint a hosszú ideje tapasztalható és egyre fokozódó házasságválság is a fogyasztói társadalom tüneteit mutatja. Néhány évtizeddel ezelőtt, ha valami elromlott a háztartásban, akkor megjavítottuk. Ma az elromlott holmikat kidobjuk és veszünk egy újat. Eszerint járunk el a kapcsolatainkban is, meg se próbáljuk azokat „megjavítani” vagy megmenteni. Ha nem működik, úgy ahogy elképzeltük, akkor kiszállunk és kezdünk egy újat. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a romantikus szappanoperákon és valóságshow-kon felnőtt fiatalok egészen másképp élik meg a szerelmet, mint felmenőik. Sokszor hallhatjuk, hogy azért válunk el, mert „kihunyta a tűz”, elmúlt a szenvedély. Szerintünk még soha senkinek nem sikerült egy egész életet tüzes szenvedélyben leélni (kivéve, ha az élet csak három napig tartott, mint Rómeó és Júlia esetében). A mai párok mintha nem értékelnék a szeretet, a megbecsülés és a tisztelet összetartó erejét, mintha a szenvedély lenne a legfontosabb az életben. Pedig az – idővel – garantáltan elmúlik, ellenben a többi akár örökre megmaradhat.

2. A válás jogi köntöse

A házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc. elismerte a házasság felbonthatóságát, azt azonban a „házasfelek közt az élet kimeríthetetlen változatosságaiából eredő kényszerhelyzet parancsolta végső eszköznek” tekintette. A házasságot csak a tételesen meghatározott bontó okok alapján lehetett megszüntetni, nem lehetett közös akarat-elhatározás, engesztelhetetlen gyűlölet, véletlen események vagy a sors csapásai alapján. Az abszolút, illetve relatív bontó okok fennállására vonatkozóan részletes bizonyítást kellett felvenni, bizonyítottság hiányában a bíróság elutasította a keresetet. Res iudicataként ugyanazon házasság vonatkozásában, ugyanazon okra hivatkozva nem lehetett annak felbontását újra kérni.

Napjainkban a házasság felbontása már viszonylag egyszerűen és gyorsan megtörténik abban az esetben, ha a felek házaselete teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott és ezt egy, a házasság felbontására irányuló, végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes, egyező akaratnyilvánítással fejezik ki. Az elhatározás véglegességére utal, ha a házastársak a közös gyermek elhelyezése és tartása, a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, a házastársi tartás, a közös lakás használata, valamint – az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetésének kivételével – a házastársi közös vagyon megosztása kérdésében megegyeztek.²⁷ Amennyiben a bíróság az egyezséget jóváhagyja, további bizonyítási eljárás lefolytatása nem szükséges, a per általában két tárgyaláson belül befejeződik.

²⁵ Ez azért különösen meglepő, mert gyermekük is született! (a házasságkötés előtt néhány héttel).

²⁶ FÖLDHÁZI 2009, 19. p.

²⁷ Csjt. 18.§; KATONÁNÉ SOLTÉSZ MÁRTA: *Házasság, család, válás és a jog*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982. 243–280. pp.

Hasonló módon jár el a bíróság, ha a felek a bontó kereset benyújtását megelőzően már legalább három éve külön éltek, és a közös gyermek elhelyezését és tartását érdekeinek megfelelően rendezték.²⁸

A 2014. március 15. napján hatályba lépett Ptk. Családjogi Könyve még tovább egyszerűsíti a házasság felbontását, amennyiben annak mikéntjében mindkét félben megvan a határozott és egyező elképzelés. Ennek keretében a következő kérdésekben kell megállapodniuk: a közös gyermek tekintetében a szülői felügyeleti jogok gyakorlása, a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, a gyermek tartása, a házastársi közös lakás használata, valamint – ez iránti igény esetén – a házastársi tartás.²⁹ Tehát a közös ingó vagyron megosztása kérdésében nem kell a továbbiakban megállapodni, hiszen közös megegyezés esetén ez nagyrészt eddig is formális volt.³⁰

A legtöbb bontóper a felek egyező akaratnyilvánításán alapul, azaz előzetesen megállapodnak a járulékos kérdések rendezését illetően. A feldúltsági elv szerint elegendő arra hivatkozni, hogy a házasság teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. A korábbi Ht. vétkességi alapon rendelkezett a házasság felbontathatóságáról, pontosan meghatározva a relatív és abszolút bontó okokat. A Ht. vétkességi elve abból indult ki, hogy „a házasság olyan szoros erkölcsi kapocs, hogy aki a házastársi hűséget vagy egyéb kötelességét megszegi, az megérdemli nemcsak azt, hogy békés, nyugalmas családi életét elveszítse, de azon kívül igazságos az is, hogy az anyagi és erkölcsi hátrányok teljes súlyát érezze magával szemben”.³¹ Tekintve, hogy a vétkességnek kiemelkedő jelentősége volt, amennyiben valójában mindketten el kívántak válni, a vétkesség felvállalása szinte „vásári alku tárgya lett”.³²

Az élet azonban a XX. század elejére kialakította a maga „szokásjogát” és valójában a hűtlen elhagyás színlelése talaján alakult ki a „közös megegyezéses” bontás. A bíró minden esetben tudta, hogy az előtte lezajló a Ht. 77.§-ára alapított bontóper többnyire csak egy színjáték, amelynek célja a házassági felbontás gyors és sima lefolyásának biztosítása. Így aztán lassanként egy olyan bírói gyakorlat alakult ki, amely a törvény szövegével és annak belső szellemével is ellentétes volt.³³ Ezen ellentmondás feloldása érdekében (is) vezette be a jogalkotó az 1952. évi IV. törvényben a feldúltsági elven alapuló bontást.

1995 óta nem létezik az ún. békítő tárgyalás, annak csökevényét azonban még mindig felfedezhetjük a Pp. szabályai között: a bontóperben tartott első tárgyaláson a bíróság a személyesen megjelent feleket meghallgatja. Ha a felperes az első tárgyaláson személyesen nem jelenik meg, a pert meg kell szüntetni. A

²⁸ Csjt. 18.§; DÓCZ MÁRTA – TÖZSÉR PÉTER: *Önüggyvéd, házasság-válás*. Novorg Kiadó, Budapest, 1995. 47–50. pp.

²⁹ Ptk. 4:21. §; HEGEDÚS ANDREA: *Családjog*. RIMÁK Bt., Szeged, 2014. 75–90. pp.; SZEIBERT ORSÓLYA: *Családi Jog*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012. 54–90. pp.

³⁰ PETRIK FERENC (szerk.): *Polgári jog: Családjog*. HVG Orac, Budapest, 2013. 56–66. pp.

³¹ DEZSŐ GYULA: *A vétkesség kérdése a házassági bontóperben*. A szerző kiadása, Budapest, 1922. 33. p.

³² CSIKY OTTÓ: *A házasság felbontása*. KJK, Budapest, 1990. 84. p.

³³ DEZSŐ 1922, 27–28. pp.

bíróság a per bármely szakában megkísérelheti a felek békítését. Ha a békítés eredményre vezet, a bíróság a pert megszünteti, a perköltségben való marasztalást azonban mellőzi. Ha a bontóperben tartott első tárgyaláson a felek nem békülnek ki, a bíróság a tárgyalást elhalasztja, egyben felhívja a feleket, hogy három hónapon belül írásban kérhetik az eljárás folytatását, ellenkező esetben a per megszűnik. A bíróság a tárgyalás folytatására csak a kérelem benyújtását követő 30 nap eltelte után tűzhet határnapot.³⁴ Mindezen szabályok azt a célt szolgálják, hogy a felek részére elegendő idő álljon rendelkezésre, hogy alaposan meggondolják, valóban kívánják-e a házasság felbontását, vagy csak egy hirtelen felindulás, egy múltó sértődés vezette őket a bíróságra.

3. A válási vétlen – a gyermek

A gyermek elhelyezésének szükségessége legtöbbször a házasság felbontása során merül fel. A bíróságokon – a BÜSZ megnevezése szerinti perkategorizálásban – „házasság felbontása és egyéb” megnevezésű perekben a kötelék felbontásán és a közös vagyon megosztásán túl a közös gyermekek sorsa is eldől. A keresetlevélben elő kell adni a házassággal összefüggő legfontosabb körülményeket, így többek között a házasságból származott, életben lévő gyermekek születésére vonatkozó adatokat, amely adatokat igazoló okiratokat mellékelni is kell.³⁵ Természetesen csak a 18 éven aluli kiskorú gyermekek elhelyezéséről kell a bíróságnak rendelkezni, vagy a szülőknek egyezségeket kötni.

Elhúzódó, viszályokkal és heves érzelmekkel terhelt eljárásra akkor számíthatunk, ha a felek a fentiekben nem tudnak megállapodni, esetleg még a házasság felbontásában sem értenek egyet és a bíróságtól várják, hogy igazságot tegyen köztük. Ez természetesen lehetetlen, hiszen mindkét félnek igaza lehet. Szerencsés esetben mindkét szülő őszintén ragaszkodik a gyermekéhez, tehát mind a kettőn ugyanazt akarják, s e harcok minden érintettet megviselnek.

A legtöbb perben egyezségeket kötnek a házastársak, azonban ezek az elszett megállapodások gyakran vezetnek oda, hogy később évekig tartó pereskedés lesz belőle. Mikor a felek mindenáron, minél előbb szabadulni akarnak a kötelékből, bármilyen egyezségbe hajlandók belemenni, és csak később jönnek rá, hogy az mindkettőjük, sőt a közös gyermekük számára is előnytelen és rossz.

Amennyiben a feleknek nincsen kiskorú gyermeke és a közös vagyonuk tekintetében meg tudnak állapodni, a tárgyalás elhalasztására nincs is szükség, valóban akár 10 perc alatt „elválhatnak.” Azonban akkor, ha kiskorú gyermek érintett a perben, akkor is el kell halasztani a tárgyalást, ha a felek egyébként mindenben megállapodtak. Ekkor a bíróság a házassági perben a tárgyalás elhalasztása esetében a szükségeshez képest hivatalból is határoz ideiglenesen a kiskorú gyermek elhelyezése és tartása, a szülői felügyeleti jogok bővítése vagy korlátozása, a szülő és gyermek közötti kapcsolattartás, illetve a házastársak lakáshasz-

³⁴ Pp. 285. § (1) bekezdés

³⁵ Pp. 283. §

nálatának kérdésében,³⁶ hiszen a per időtartama alatt is valamilyen módon rendezni kell ezeket a viszonyokat.

Az ítéletben pedig a házasság érvénytelenítése vagy felbontása esetében a bíróságnak a közös kiskorú gyermekek elhelyezése és tartása felől, szükség esetében – erre irányuló kereseti kérelem hiányában is – határoznia kell.³⁷ Természetesen nem gyakori, hogy a szülők a bontóperben elfelejtik kérni a gyermek elhelyezéséről való döntést, de e szabály a gyermek mindenekfelett álló érdekének biztosítása érdekében szükséges.

A házassági perekkel kapcsolatban legtöbbször az merül fel kritikaként, hogy lassú és a gyermekelhelyezés vonatkozásában nehezen végrehajtható. Úgy gondoljuk, hogy ez a probléma leginkább a fővárost érinti. A Szegedi Járásbíróságon szerzett tapasztalatok szerint a lassúság egyáltalán nem jellemző, legfeljebb két tárgyalás, azaz mindössze néhány hónap szükséges a házasság felbontásához, sok esetben már az első tárgyaláson megszületik az ítélet. Még a ritka esetnek számító,³⁸ elhúzódo gyermekelhelyezési perek se tartanak 1-1,5 évnél tovább. A végrehajthatóság kérdése leginkább a gyámhivataloknál érződik, a bíróságon nem annyira, de azokban a családokban, ahol a szülők képesek békésen rendezni a viszonyaikat, általában a végrehajtás, a gyermektartás fizetése és a kapcsolattartás körében sem merül fel probléma.

IV. Társadalompolitikai célok és lehetséges eszközök

A politika alapvetően három célt szeretne megvalósítani, nevezetesen: köttessen több házasság, kevesebbet bontanak fel és szülessen több gyermek. Ennek érdekében a családok életébe való beavatkozásuktól sem riadnak vissza, leginkább a szociális juttatások kiszélesítésével és erkölcsi szabályok Alaptörvénybe foglalásával igyekeznek mindezt elérni. Valóban hatékony eszközök lehetnek ezek?

„Néhány olyan adatból, mint a válások számának növekedése, nem szabad messzemenő következtetéseket levonni, s ezek önmagukban egyáltalán nem bizonyítják azt, hogy a család válságba került.”³⁹ – hangoztatta a szakirodalom a hatvanas években. Mások szerint olyannyira elharapózott a helyzet, hogy: „Magukra maradt anyák folytatnak elkeseredett harcot a megélhetésért.”⁴⁰ Már ötven évvel ezelőtt problémát jelentett tehát a túl sok válás, az alacsony gyermekszám és a gyér házassodási kedv. Az akkori politikusok úgy gondolták, hogy a család anyagi helyzetének stabilizálása jelenti majd a megoldást. Sőt, egészen merész elképzelések is napvilágot láttak: „Bizonyos elemi beavatkozások a megelőzést szolgálják, pl.: a házasság előtti kötelező orvosi vizsgálat, esetleg pszichiátriai vizsgálatokkal kiegészítve. Jogot kellene biztosítani bizonyos feddhetetlen szak-

³⁶ Pp. 287. §

³⁷ Pp. 290. § (1) bekezdés

³⁸ 5 éves időtartamot vizsgálva kevesebb, mint 10 ilyen eset fordult elő.

³⁹ HEGEDŰS ANDRÁS: *Ankét a család helyzetéről és jövőjéről*. Társadalmi Szemle, XIX. évfolyam 2. szám 1964. február, 48. p.

⁴⁰ MEDGYESI LÁSZLÓ: *A család jelenéről*. Pedagógiai Szemle XX. évfolyam 5. szám, 1970. 406. p.

értőkből álló fórumoknak, hogy indokolt esetben beavatkozzanak a már létrejött családok életébe is.”⁴¹

A keresztény pártok szerint a válás nem tekinthető magánügynek, hiszen egyre inkább társadalmi jelenségnek számít. Álláspontjuk szerint a hajléktalanság egyre terjedő jelensége is a válások számának növekedésével hozható összefüggésbe, amely *Frivaldszky* szerint a szocialista kormányok destruktív, családellenes politikájának következménye.⁴² Valóban jelentős befolyással lehet a fiatalok házassági kedvére és gyermekvállalási hajlandóságára a politikai környezet és az igénybe vehető szociális támogatások mértéke. Úgy ítéljük meg, hogy mindig is túlzott jelentőséget tulajdonítottak e tényezők szerepének, és kevés hangsúlyt helyeztek az olyan – politikai intézkedések által nem befolyásolható – jelenségeknek, mint a gyermekkori beidegződések, az új társadalmi hozzáállás, a megváltozott férfi – női szerepek, az új családformák, azaz összefoglalva: a lelki jelenségek és mindezek hosszú távú következményei.

Nem fordítunk kellő figyelmet a szociálpszichológia megállapításaira, például arra az egyszerű tényre, hogy napjainkban még nagyobb áldozattal jár egy gyermek felnevelése, mint egy évszázaddal korábban. Egyrészt sokkal több mindenről kell lemondania egy nőnek akkor, amikor a gyermekvállalásról dönt: szociális kapcsolatok, karrier, szórakozási lehetőségek, önmegvalósítás. Másrészt lényegesen kevesebb segítséget kap a XXI. századi anya, mint mondjuk az ő dédanyja kapott. Hiszen amíg a nagy családok együtt éltek, egy csecsemőre több nő is jutott (nagymama, nagynéni, sógornő), akik segítették egymást a gyermekek ellátása, gondozása során.⁴³ De a mai anyák két választás előtt állnak: otthon maradnak a gyermekkel és napi 24 órában egyedül gondoskodnak róla, amíg a gyermek apja az anyagiak megteremtése érdekében egész nap dolgozik, vagy a gyermeket bölcsődébe adják és nagy lelkiismeret-furdalás közepette visszamennek dolgozni.

Az államnak valóban szerepe lehet a társadalom tudatformálásában, hiszen az alkotmányos értékek meghatározásával egyfajta életszemléletet, elvárt magatartást is közvetít az állampolgárok felé.⁴⁴ Az Alaptörvénybe foglalt Nemzeti hitvallás szerint „Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet.”

A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény igyekezett megerősíteni a házasságon alapuló családformákat. A törvény 7.§ (1) bekezdése ekként rendelkezett: „a család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenes ági rokoni kapcsolat, vagy családba fogadó gyámság.” A

⁴¹ MEDGYESI 1970, 407. p.

⁴² FRIVALDSZKY JÁNOS: *Szemponatok a családvédelmi törvény értékeléséhez*. In: *Iustum - Aequum - Salutare* VIII. 2012/2, PPKE-JÁK, Budapest. 58. p.

⁴³ A városokban megjelent a nagymama-nagypapa probléma, nincs, aki segítsen a szülőknek a gyermek gondozásában In: SCHMIDT ÁDÁM: *Ankét a család helyzetéről*. Társadalmi Szemle, XIX. évfolyam 1. szám, 1964. január. 52. p.

⁴⁴ HERGER CSABÁNÉ: *Hűség vagy szabadosság?* Magyar Jog, 56. évfolyam 4. szám, 2009. április, 210. p.

rendelkezésnek – indokolása szerint – alapvető célja volt, hogy kijelölje a családdal és a házassággal, mint elismert és védendő intézményekkel kapcsolatos állami feladatok főbb irányait. A jogalkotó a házasságon, illetve gyermekvállaláson alapuló együttélési formákat kívánta védelemben részesíteni, amellyel a családok számára hosszú távú kiszámíthatóságot biztosíthat. A – véleményünk szerint is nagyon leszűkített – meghatározást az Alkotmánybíróság 2012. december 17-én hozott határozatával alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és megsemmisítette.⁴⁵ Ezt követően a 2013. március 11-én elfogadott negyedik Alaptörvény módosítás deklarálta: „A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony”, tehát alkotmányos szintre emelte a megállapítást, amelyet az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősített.

A konzervatív beállítottságú szakértők szerint: „A család létrejöttének biztonságos alapja a házasság, amely az egymás tiszteletén és megbecsülésén alapuló életközösség, ezért ez mindenkor megkülönböztetett megbecsülést érdemel. A család akkor tudja biztonságosan betölteni a szerepét, ha az anya és az apa tartós és szilárd kapcsolata a gyermekek iránti felelősségben terjed ki”.⁴⁶ Az általunk készített statisztika tanúsága szerint igaz, hogy a házasságok – átlagosan – legalább kétszer annyi ideig tartanak, mint az élettársi kapcsolatok, de összességében egyáltalán nem tartósabbak, hiszen minden második házasság válással végződik. Úgy gondoljuk, hogy a házasság időben ugyan tovább tart, mint egy élettársi kapcsolat, még nem mondhatjuk, hogy tartósabb, hiszen – előbb utóbb – végül mindkét fajta viszony jelentős hányada felbomlik. *Frivaldszky* szerint valójában csak a „Szent Tamási” értelemben vett házasság lehet a család biztos alapja: „a házasság intézménye természete szerint egy olyan életre szóló és ezért lényegében felbonthatatlan, nyilvánosan létrehozott, kölcsönös hűségi fogadalom által megerősített, kizárólagos szövetség egy férfi és egy nő között, amely természetben való egységként egyre elmélyülő élet- és szeretetközösségre szól a házaspár javára, a gyermekek fogadására és nevelésére nyitottan”.⁴⁷ Álláspontunk szerint ezek az eszmék a XXI. században már nem lehetnek kizárólagosak, így nem képezhetik egy egész társadalom alapkövét. Főleg azért, mert nagyon hasonlítanak a hatvanas évek eszméire, amelyek mára – legalábbis elviekben – érvényüket veszítették: „A család olyan együttlakó, egy háztartást vezető közösség, amely elsődlegesen a nő és a férfi közötti házassági kapcsolatra épül. A család és a házasság egymással legszorosabban összefüggő intézmények. *Engels* joggal beszél a közöttük lévő vérrokonságról”.⁴⁸

A törvényi beavatkozásra jó példa, hogy 2012. január 1-jével azzal a szándékkal emelték fel a bontóperekben fizetendő illeték mértékét 12.000 forintról 30.000 forintra, hogy ezzel is csökkentsék a perek számát. A 2011-es adathoz képest (23.335) 2012-ben valóban 1500-al kevesebb házasságot bontottak fel (21.830),⁴⁹ azonban ezt nem neveznék számottevő csökkenésnek. Főleg nem

⁴⁵ II/3012/2012 AB határozat.

⁴⁶ FRIVALDSZKY 2012, 61. p.

⁴⁷ FRIVALDSZKY 2012, 63. p.

⁴⁸ HEGEDŰS 1964, 47. p.

⁴⁹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd006.html, letöltés ideje: 2014.01.22.

érdemi változásnak, mert a különbség feltehetően nem a házasságok tartósabbá, boldogabbá válásának köszönhető.

Schanda és Molnár ismertetnek egy kezdeményezést, amely az 1990-es években indult el az USA Louisiana államában. A *covenant marriage*, azaz szövetségi házasság célja, hogy újra megszilárdítsa a párok házasságba vetett hitét, illetve azt, hogy valódi funkciójának betöltésére ténylegesen alkalmas legyen, a házasulók komolyan vegyék. Tehát a házasságok legyenek újra síríg tartóak. A *covenant marriage* egy „komolyabb”, nehezebben felbontható frigy, amelynek megkötésére is szigorú szabályok vonatkoznak. Azok a fiatalok, akik ezt a fajta megoldást választják, biztosabbak lehetnek benne, hogy a kapcsolatuk kiállja az idő próbáját, hiszen szándéknyilatkozatot kell tenniük, hogy a házasságot egész életre szólónak tartják, egymást körültekintően választották.⁵⁰ Ezzel azért nem érthetünk egyet, mert szerintünk nincs olyan ember, aki ne azzal a biztos hittel állna az anyakönyvvezető vagy az oltár elé, hogy a házassága örökké fog tartani. Ennek biztosítása érdekében felesleges megkettőzni a házasság intézményét, hogy legyen egy „biztos házasság” meg egy „még biztosabb”. A szövetségi házasság eszméje valójában visszaállította volna a vétkességi alapú bontást, ahol csak konkrét bontó okok esetén nyílik lehetőség a kötelékből való szabadulásra. Nem számolt azonban azzal, hogy időnként bővíteni kellett az okok körét, mert rendszerint felmerült egy újabb körülmény, amelyet figyelembe kellett venni, de korábban még nem esett meg, s így szép lassan fellazultak a szabályok.

Egyetértünk Körös Andrással abban, hogy a bontójog szabályainak szigorítása alkalmatlan eszköz a házasságok megmentésére. Az 1894. évi XXXI. tc. tételesen felsorolta azokat az abszolút és relatív bontó okokat, melyekre alapozva a házasság felbontását lehetett kérni. Ennek ellenére az 1920-as évekbe kialakultak a biztos módszerek, miként lehet a jogszabályt kijátszva, hűtlen elhagyást színélve, valójában közös megegyezéssel elválni.⁵¹ Egy esetleges újabb szigorítás hamarosan hasonló eredményre vezetne.

Amikor a házasság teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott, akkor nincs értelme a kapcsolatot mindenáron fenntartani. Ezért a 2013. évi V. törvény Családjogi Könyvének előkészítése során a szakértők nem a szabályok szigorítására helyezték a hangsúlyt, hanem arra, ha már mindenképpen el kell válni, akkor azt a felek a lehető legbékésebb, legkulturáltabb módon tehessek meg. Az állam ehhez kíván segítséget nyújtani (többek között) a mediáció bevezetésével, amely – szerencsés esetben – akár a házasság megmentését is szolgálhatja.⁵²

⁵⁰ SCHANDA BALÁZS–MOLNÁR SAROLTA: *A házasság védelme és a családjog, új irányok keresése*. In: Pro vita et scientia (Ünnepi kötet Jobbágyi Gábor 65. születésnapja alkalmából). Szent István Társulat, Budapest, 2012. 279–288. pp.

⁵¹ <http://ptk2013.hu/interjuk/az-uj-ptk-csaladjogi-konyve-interju-koros-andras-kuriai-biroval/1669> letöltés ideje: 2013.01.11.

⁵² <http://ptk2013.hu/interjuk/az-uj-ptk-csaladjogi-konyve-interju-koros-andras-kuriai-biroval/1669> letöltés ideje: 2013.01.11.

A mai családok kialakulása és működése jelentős mértékben különbözik a korábbi időszakok családjainak megszokott formai kereteihez és tartalmi mechanizmusaihoz képest. A legjelentősebb eltérés ezen a téren mindenképpen az, hogy egyre több család küzd különféle funkciózavarokkal, amelynek legszembe-tűnőbb következménye a válások számának gyors növekedése az egyre kevesebb házasságkötéshez képest. Ennek következtében a felbomló családok gyermekeinek helyzete nyilván jelentős mértékben bonyolultabbá és egyben nehezebbé is válik, amely az adott fiatalok – egész személyiségüket érintve – további fejlődését erőteljesen megterheli.

A jelzett gondok és problémák mielőbbi enyhítéséhez és folyamatos megoldásához sürgős és hatékony segítség és támogatás szükséges a politika, a társadalom és a közélet valamennyi képviselője részéről, amelyhez nélkülözhetetlen egy átfogó és komplex, továbbá szakmailag jól megalapozott segítő-támogató (a mediációt is ötvöző) rendszer kiépítése és eredményes működtetése.

ZAKAR ANDRÁS – VISONTAI-SZABÓ KATALIN

DEVELOPMENT AND DISSOLUTION OF NOWADAYS' FAMILIES

(Summary)

A wider and wider stratum of the society is affected by the crisis of wedlock, due to the fact that more and more marriages end in a split up. Investigating the background of this process we study the forms of relationships, introduce the permanent (marital or civil partnership), soft or absent (single or mingle) relationships and the main features of the divorced lifestyle. After presenting these new forms we analysed the connection between relationship forms and the willingness to start a family. We tried to find out the reasons for being childless, which is quite common nowadays.

In the second part of our study we also investigated difficulties arising due to divorce. Nowadays it sounds like a cliché that every other marriage ends up in a divorce, and as a result, year by year thousands of children are affected by family splitting. The possible reasons why partners split up are quite colourful and are in connection with social processes and have older roots as well.

As a result of our research we made the following recommendation. It would be very useful to create and establish a support service, through which parents would receive legal and psychological assistance for the resolution of their conflicts and to cope with the loss, in order to facilitate moving forward and future cooperation. Family therapy, couple's therapy, legal assistance and mediation would be accessible to anyone as part of the service.